

UNIVERSITATEA DE STAT DIN MOLDOVA

Cu titlu de manuscris
CZU 343.541(043.2)

BOTNARENCO Mihaela

**RĂSPUNDEREA PENALĂ PENTRU HĂRȚUIREA
SEXUALĂ ÎN REPUBLICA MOLDOVA**

Specialitatea 554.01 – Drept penal și execuțional penal

Autoreferatul tezei de doctor în drept

Chișinău, 2016

Teza a fost elaborată în cadrul Departamentului Drept penal al Facultății de Drept a Universității de Stat din Moldova

Conducător științific:

STATI Vitalie, doctor în drept, conferențiar universitar
specialitatea 554.01 – Drept penal și execuțional penal

Referenți oficiali:

- 1. TOADER Tudorel**, doctor în drept, profesor universitar, România
- 2. BERLIBA Viorel**, doctor habilitat în drept, conferențiar universitar

Componenta Consiliului Științific Specializat:

- 1. BRÎNZA Sergiu**, președinte, doctor habilitat în drept, profesor universitar
- 2. VIZDOAGĂ Tatiana**, secretar științific, doctor în drept, conferențiar universitar
- 3. BUJOR Valeriu**, doctor în drept, profesor universitar
- 4. CUȘNIR Valeriu**, doctor habilitat în drept, profesor universitar
- 5. DOLEA Igor**, doctor habilitat în drept, profesor universitar
- 6. OSOIANU Tudor**, doctor în drept, conferențiar universitar
- 7. ULIANOVSCI Gheorghe**, doctor în drept, conferențiar universitar

Susținerea va avea loc la 17 septembrie 2016, ora 11.00, în ședința Consiliului Științific Specializat D 30.554.01 - 22 din cadrul Universității de Stat din Moldova (MD 2009, Republica Moldova, mun. Chișinău, str. A.Mateevici, 60, bloc IV, aula 222).

Teza de doctor și autoreferatul pot fi consultate pe pagina Web a CNAA (<http://www.cnaa.acad.md>), la Biblioteca Universității de Stat din Moldova și la Biblioteca Națională a Republicii Moldova.

Autoreferatul a fost expediat la „_____” _____2016.

Secretar științific al

Consiliului Științific Specializat,
dr., conf. univ.

VIZDOAGĂ Tatiana

Conducător științific,
dr., conf. univ.

STATI Vitalie

Autor:

BOTNARENCO Mihaela

© BOTNARENCO Mihaela, 2016

REPERE CONCEPTUALE ALE CERCETĂRII

Actualitatea temei. Mecanismul de implementare a răspunderii penale pentru hărțuirea sexuală în ordinea juridică a Republicii Moldova este reprezentat de Legea pentru modificarea și completarea unor acte legislative, nr.167 din 09.07.2010 [24]. Conform acestei legi, a fost modificat conținutul art.173 CP RM [14], astfel încât ceea ce anterior era denumit „constrângerea la acțiuni cu caracter sexual” a devenit „hărțuirea sexuală”, evident cu unele ajustări și completări. Remanierea legislativă operată prin Legea nr.167/2010 demonstrează că organul legislativ național a pretins să orienteze dispoziția art.173 CP RM spre tradițiile europene în materie, în același timp deviind de la concepția normativă a unor state CSI (Azerbaidjan, Belarus, Federația Rusă, Kazahstan, Kîrgîzstan etc.), care incriminează *de lege lata* constrângerea la acțiuni cu caracter sexual.

Autorul constată că, *de facto*, prin amendarea normei prevăzute la art.173 CP RM legiuitorul, pe de o parte, a sincronizat noul text normativ la definiția hărțuirii sexuale dată în unele directive europene care reglementează egalitatea de gen [18; 19; 20], iar, pe de altă parte, a păstrat unele reminiscențe terminologice din redacția veche a art.173 CP RM. În rezultat, versiunea în vigoare a dispoziției prevăzute la art.173 CP RM este construită dintr-un amalgam de termeni care fie nu sunt cunoscuți legii penale, fie comportă o altă semantică decât cea consacrată în alte prevederi ale cadrului incriminator. Drept consecință, cei abilitați cu calificarea infracțiunilor au fost puși în fața unor dificultăți legate de interpretarea corectă a textului normativ prevăzut la art.173 CP RM.

Printre cele mai proeminente deficiențe tehnico-legislative de care suferă norma prevăzută la art.173 CP RM se discern: 1) neconcretizarea conținutului amenințării și constrângerii în dispoziția art.173 CP RM; 2) inserarea termenului „șantaj” în conținutul normei examinate într-un alt sens, mult diferit de cel consacrat deja în legea penală; 3) formularea la plural, nepotrivită, a noțiunilor „raporturi sexuale” și „alte acțiuni cu caracter sexual”; 4) aglomerarea dispoziției prevăzute la art.173 CP RM cu termeni sau sintagme sinonimice care se suprapun sau care nu comportă relevanță juridică; 5) utilizarea inadecvată în dispoziția art.173 CP RM a conceptului „atmosferă”.

În același timp, nivelul de elaborare a concepției științifice privind răspunderea penală pentru hărțuirea sexuală nu poate fi apreciat ca fiind desăvârșit în contextul în care conținutul normei specificate la art.173 CP RM nu a fost elucidat decât parțial. Nici Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova „Despre practica judiciară în cauzele din categoria infracțiunilor privind viața sexuală”, nr.17 din 07.11.2005 [23], nu conține explicații privind hărțuirea sexuală. Autorul ajunge la concluzia că, în lipsa unor asemenea exegeze, organele abilitate cu aplicarea legii penale, interpretează arbitrar norma specificată la art.173 CP RM.

În această conjunctură, deja s-a format o practică judiciară prin care este denaturat conținutul și finalitatea normei juridice care incriminează hărțuirea sexuală. Astfel, printre cele mai grave erori judiciare strecurate în practica aplicării art.173 CP RM, se identifică: 1) abstragerea comportamentului fizic, verbal sau nonverbal care formează acțiunea principală a faptei prejudiciabile de la caracteristicile expres prevăzute în norma juridică. Bunăoară, cel mai frecvent are loc „diluarea” comportamentului fizic cu noțiunea de constrângere fizică, fără a se ține cont de faptul că conduita fizică în sensul normei examinate este una nonviolentă, dar care lezează demnitatea persoanei ori care creează atmosfera descrisă în dispoziția art.173 CP RM; 2) interpretarea „constrângerii” din dispoziția art.173 CP RM în sensul constrângerii fizice specificate la art.171 și 172 CP RM și recunoașterea „profitării de imposibilitatea persoanei de a se apăra sau de a-și exprima voința” în calitate de modalitate de realizare a hărțuirii sexuale. În astfel de situații, în realitate, se comite nu hărțuirea sexuală, ci tentativa la una din infracțiunile prevăzute la art.171 sau 172 CP RM; 3) interpretarea „amenințării cu omorul” în sensul „amenințării” sau „șantajului” din textul normativ consacrat la art.173 CP RM; 4) aplicarea concursului ideal dintre infracțiunea prevăzută la art.172 CP RM și cea de la art.173 CP RM.

Pătrunderea acestui flagel în diferite raporturi sociale și, prin urmare, creșterea numărului de infracțiuni de hărțuire sexuală, insuficiența studiilor doctrinare sau chiar lipsa unor exegeze pe marginea unor probleme prefigurate de dispoziția normei prevăzute la art.173 CP RM, lipsa explicațiilor în Hotărârea Plenului CSJ nr.17 din 07.11.2005

referitoare la hărțuirea sexuală, ambivalența faptei în contextul actelor normative de natură juridică diferită, aplicarea arbitrară a art.173 CP RM în practica judiciară, caracterul ambiguu al textului incriminator consacrat la art.173 CP RM sunt printre numeroasele probleme care demonstrează cu pregnanță importanța unei cercetări aprofundate în materie.

Descrierea situației în domeniul de cercetare și identificarea problemelor de cercetare. Sintetizând asupra materialelor științifice studiate, autorul constată că printre teoreticienii care s-au preocupat de soluționarea problemelor profilate în legătură cu infracțiunea de hărțuire sexuală sunt: S.Brînza, L.Gîrla, I.Popovici, V.Stati, Iu.Tabarcea, A.Tăbîrță (*Republica Moldova*); H.Diaconescu, V.Dobrinou, T.C. Godânca-Herlea, D.I. Lămășanu, N.Neagu, C.Pasere, M.Udroiu (*România*); C.Katz, S.Paradiso (*Franța*) etc. Concepțiile acestor autori se regăsesc în cuprinsul tezei de doctor, contribuind la: soluționarea unor probleme teoretice legate de natura juridică a faptei de hărțuire sexuală; formularea unor concepții cu privire la elementele obiective și subiective ale componenței de infracțiune examinate; delimitarea hărțuirii sexuale de unele fapte penale și nepenale adiacente; explicarea unor noțiuni; identificarea unor lacune legislative în dispoziția art.173 CP RM etc.

Se ajunge la concluzia că în patrimoniul doctrinar național nu este argumentat suficient: oportunitatea plasării hărțuirii sexuale în rândul infracțiunilor privind viața sexuală; nu există o clarificare pleneră a înțelesului noțiunilor utilizate în dispoziția art.173 CP RM; nu este analizată detaliat latura obiectivă a faptei examinate; nu au fost analizate decât fragmentar semnele subiective facultative ale infracțiunii de hărțuire sexuală; nu au fost temeinic investigate caracteristicile victimei infracțiunii prevăzute la art.173 CP RM; nu au fost trasate linii precise de demarcație între hărțuirea sexuală și alte fapte penale și nepenale adiacente; oamenii de știință nu au realizat o analiză a practicii judiciare în materia hărțuirii sexuale; nu a fost înaintată nicio propunere *de lege ferenda* menită să optimizeze cadrul incriminator în materia infracțiunii examinate; nu au fost scoase în evidență *in toto* deficiențele tehnico-legislative de care suferă norma prevăzută la art.173 CP RM.

Cu toate că hărțuirea sexuală este recunoscută ca faptă reprobabilă de către doctrina și legislația penală a mai multor state străine, nivelul de investigare a răspunderii penale pentru hărțuirea sexuală nu poate fi

recunoscut pe deplin satisfăcător. Se explică această situație prin remanierele frecvent aduse de legiuitorii din mai multe state normei care incriminează hărțuirea sexuală. La această etapă, fiind o infracțiune relativ „recentă”, se pare că concepția legiuitorilor în sfera incriminării hărțuirii sexuale nu poate fi uniformizată în contextul dreptului penal comparat. De aceea, o multitudine de studii doctrinare fie nu mai sunt actuale și comportă o relevanță pur istorică, fie sunt prea depărtate de modelul autohton legislativ. Prin urmare, studiile din străinătate nu acoperă decât parțial unele probleme legate de interpretarea hărțuirii sexuale.

Scopul și obiectivele lucrării. Scopul tezei de doctor consistă în realizarea unei investigații aprofundate în materia infracțiunii de hărțuire sexuală în vederea interpretării dispoziției prevăzute la art.173 CP RM, precum și formulării unor propuneri *de lege ferenda* menite să eficientizeze cadrul legal care incriminează hărțuirea sexuală.

Pentru realizarea acestui scop au fost trasate următoarele **obiective**: analiza exegezelor formulate de oamenii de știință din Republica Moldova, dar și din străinătate referitoare la infracțiunea de hărțuire sexuală; stabilirea locului hărțuirii sexuale în rândul infracțiunilor privind viața sexuală; analiza juridică a elementelor componente de infracțiune prevăzute la art.173 CP RM; examinarea practicii judiciare în cauzele penale privind hărțuirea sexuală și, implicit, identificarea erorilor judiciare relevate la calificarea juridică a faptei; identificarea curenților tehnico-legislative care împiedică aplicarea corectă a art.173 CP RM; delimitarea hărțuirii sexuale de unele fapte penale și nepenale adiacente; studierea normelor penale de elevație străină în vederea constatării asemănarilor și deosebirilor în raport cu modelul autohton de reglementare a faptei prevăzute la art.173 CP RM; elaborarea unui model incriminator al art.173 CP RM, orientat spre perfecționarea cadrului juridico-penal; întocmirea unui Proiect de modificare și completare a Hotărârii Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova „Despre practica judiciară în cauzele din categoria infracțiunilor privind viața sexuală”, nr.17 din 07.11.2005, vizând interpretarea textului de lege prevăzut la art.173 CP RM.

Metodologia cercetării științifice. În vederea realizării scopului și obiectivelor trasate au fost utilizate o serie de metode de cercetare, printre

care: istorică, comparativă, teleologică, logică, literară, exegetică, sistemică etc.

Baza empirică a studiului este constituită din: materialele dosarelor instanțelor de judecată din Republica Moldova în cauzele penale privind hărțuirea sexuală, datele statistice obținute de la Departamentul de Cercetare Judecătorească a Ministerului de Justiție al Republicii Moldova privind numărul de infracțiuni de hărțuire sexuală examinate în instanțele de judecată a Republicii Moldova, datele statistice oficiale privind numărul infracțiunilor de hărțuire sexuală înregistrate pe teritoriul Republicii Moldova din momentul incriminării faptei până în luna a cincea a anului 2015.

Autorul a consultat și analizat legislația națională, dar și legislația altor state în materie. În plan comparat, drept punct de reper a servit legislația unor state din Europa (Albania, Austria, Franța, Lituania, România, Spania, Turcia ș.a.) a unor state din America Latină (Republica Columbia, Republica Dominicană, Republica Ecuador, Republica Paraguay, ș.a.) și tangențial a SUA.

Noutatea și originalitatea științifică a tezei rezidă în cercetarea detaliată a răspunderii penale pentru hărțuirea sexuală, investigația având caracter de pionierat în spectrul lucrărilor realizate în Republica Moldova la tema examinată. În acest sens, este prima lucrare în care este analizată practica judiciară în materie, în paralel fiind evidențiate deficiențele tehnico-legislative de care suferă norma prevăzută la art.173 CP RM și formulate un set de propuneri de *lege ferenda* în vederea îmbunătățirii cadrului incriminator examinat.

Aportul autorului la ridicarea nivelului de cercetare în materie se atestă în **soluționarea problemei științifice** constă în elaborarea instrumentarului de interpretare a textului de lege prevăzut la art.173 CP RM și, implicit, în identificarea criteriilor de delimitare a hărțuirii sexuale de unele fapte adiacente, ceea ce a condus la clarificarea condițiilor de aplicabilitate a art.173 CP RM, pentru orientarea teoreticienilor, dar mai cu seamă a practicienilor, în materie.

Semnificația teoretică a lucrării consistă în confruntarea viziunilor doctrinare referitoare la caracterizarea juridico-penală a hărțuirii sexuale, care prezintă interes atât pentru știința dreptului penal național, cât și pentru legislativul Republicii Moldova, reprezentând un suport

semnificativ și pentru consolidarea opiniilor autorului valorificate în lucrare. Concomitent, studiul științific realizat suplinește bazele teoretice ale teoriei dreptului penal din Republica Moldova, fiind apt să acopere carențele de ordin teoretic generate de analiza fragmentară a hărțuirii sexuale. În acest sens, au fost evaluate concepțiile teoretice exprimate în doctrina juridică referitoare la hărțuirea sexuală; au fost abordate probleme mai puțin cercetate în teoria dreptului penal, cum ar fi: conotația juridică a faptei de hărțuire sexuală, particularitățile victimei infracțiunii de hărțuire sexuală, semnele subiective facultative ale infracțiunii examinate; participația în cazul hărțuirii sexuale etc. și au fost investigate unele probleme care nu-și găsesc reflectare în știința juridică de specialitate, precum: examinarea practicii judiciare în materie, evaluarea gradului de compatibilitate a textului de lege prevăzut la art.173 CP RM cu principiul legalității incriminării.

Valoarea aplicativă a lucrării se atestă prin posibilitatea utilizării concluziilor etalate în lucrare pentru activitatea de interpretare și aplicare a normei prevăzute la art.173 CP RM de către organele îndrituite în acest sens; recomandările formulate sunt susceptibile să contribuie la perfecționarea cadrului incriminator existent ce vizează hărțuirea sexuală și să completeze Hotărârea Plenului CSJ nr.17 din 07.11.2005 cu exegeze actuale în contextul soluționării unor probleme de interpretare ce rezultă din conținutul vag și imprecis al textului de lege prevăzut la art.173 CP RM, prin aceasta facilitând actul de înfăptuire a justiției. De asemenea, rezultatele investigației își vor găsi aplicare atât în procesul de instruire în cadrul instituțiilor de învățământ cu profil juridic, cât și în perspectiva cercetării ulterioare a infracțiunilor privind viața sexuală a persoanei.

Rezultatele științifice principale înaintate spre susținere. A/au fost: analizate materialele științifice care au abordat infracțiunea de hărțuire sexuală și identificată problema științifică importantă în domeniul de cercetare; justificată concepția legislativă privind titulatura art.173 CP RM și locul faptei în prevederile legii penale; elucidat conținutul obiectului infracțiunii de hărțuire sexuală; stabilite particularitățile victimei infracțiunii de hărțuire sexuală și evidențiată relevanța conduitei și atitudinii acesteia la încadrarea juridică a faptei; interpretată terminologia operată în textul de incriminare prevăzut la art.173 CP RM; clarificat conținutul laturii obiective a faptei prevăzute la art.173 CP RM;

determinat momentul de consumare a infracțiunii de hărțuire sexuală; stabilite criteriile de demarcație dintre infracțiunea de hărțuire sexuală și unele infracțiuni conexe, precum cele prevăzute la art.171 și 172 CP RM, și de unele fapte nepenale (hărțuirea, hărțuirea morală, hărțuirea stradală ș.a.); determinate particularitățile subiectului infracțiunii de hărțuire sexuală; soluționate problemele legate de interpretarea laturii subiective a faptei prejudiciabile prevăzute la art.173 CP RM; identificate imperfecțiunile tehnico-juridice de care suferă norma analizată; determinate erorile judiciare admise la aplicarea răspunderii penale pentru hărțuirea sexuală; formulate propuneri *de lege ferenda* destinate să perfecționeze textul de lege prevăzut la art.173 CP RM; realizată o investigație comparativă pe orizontală a reglementărilor juridico-penale din alte state cu privire la fapta examinată.

Implementarea rezultatelor științifice. Rezultatele științifice pot fi aplicate în procesul de instruire a studenților, masteranzilor din cadrul instituțiilor de învățământ superior cu profil juridic, precum și în activitatea practică a organelor de drept.

Aprobarea rezultatelor. Concluziile principale formulate în teză sunt reflectate în cadrul a 8 publicații științifice. Unele teze teoretice, constituind rezultatul investigației, au fost prezentate la: Conferința științifică națională cu participare internațională „Integrare prin cercetare și inovare” (Chișinău, 2014); Simpozionul internațional „Universul Științelor” (Iași, 2014); Conferința internațională francofonă a doctoranzilor „La protection pénale des droits et libertés fondamentaux” (Iași, ediția 2014 și 2015); Conferința științifică internațională „Rolul științei și educației în implementarea Acordului de Asociere la Uniunea Europeană” (Chișinău, 2015); Conferința științifică internațională a doctoranzilor „Tendințe contemporane ale dezvoltării științei: viziuni ale tinerilor cercetători” (Chișinău, 2015).

Publicații la tema tezei: 8 lucrări științifice.

Volumul și structura tezei: 197 pagini ce cuprind: Introducere; 3 capitole; concluzii generale și recomandări; bibliografia din 285 titluri; 4 anexe; declarația privind asumarea răspunderii; CV-ul autorului.

Cuvinte-cheie: hărțuire sexuală; infracțiune; amenințare; șantaj; constrângere; raporturi sexuale; acțiuni cu caracter sexual.

CONȚINUTUL TEZEI

În **Introducere** se argumentează actualitatea și importanța temei abordate, se specifică scopul și se trasează obiectivele lucrării, se demonstrează noutatea științifică a rezultatelor obținute, precum și prolema științifică soluționată; se relevă importanța teoretică și valoarea aplicativă a lucrării. De asemenea, se reflectă aprobarea rezultatelor și se descrie sumarul compartimentelor tezei.

În **Capitolul 1 „Analiza situației privind răspunderea penală pentru hărțuirea sexuală în știința dreptului penal”**, alcătuit din trei subcapitole, se examinează unele lucrări științifice la tema tezei de doctor publicate în țară și peste hotare care au consolidat opiniile autorului. Drept urmare, a fost determinat aportul oamenilor de știință în elucidarea temeiului real, precum și temeiului juridic al răspunderii penale pentru hărțuirea sexuală. S-a manifestat interes nu doar pentru alegațiile unanim exprimate în literatura de specialitate, ci și pentru concepțiile contradictorii. În acest sens, autorul concretizează că tocmai pertractarea divergentă de către oamenii de știință a problemelor juridico-penale în materie l-a ajutat să evalueze compatibilitatea diferitelor opinii cu esența juridică a normei prevăzute la art.173 CP RM.

Materialele științifice sunt analizate în consecutivitate cronologică. La concret, se examinează lucrări semnate de autorii: S.Brînza, V.Bujor, S.Cernomoreț, N.Corcea, V.Cușnir, L.Gîrla, B.G. Huțu, R.G. Ionuș, I.Miron, A.Paladii, I.Popovici, V.Stati, Iu.Tabarcea, A.Tăbîrță (*Republica Moldova*); H.Diaconescu, V.Dobrinouiu, T.C. Godânca-Herlea, D.I. Lămășanu, N.Neagu, C.Pasere, T.Toader, M.Udroiu (*România*); V.Bechu, D.Borillo, M.Grether, C.Katz, S.Paradiso (*Franța*); M.Deveaud-Plédran (*Elveția*); E.Chicano Javega, C.Sanchez de Lara (*Spania*).

În legea penală a Republicii Moldova hărțuirea sexuală a fost incriminată relativ recent, abia în anul 2010. De aceea, lucrări monografice, teze de doctorat destinate analizei nemijlocite a infracțiunii de hărțuire sexuală nu există. Cele mai valoroase opinii cu referire la fapta examinată, autorul le-a preluat din manuale, tratate și articole științifice. În special, sunt semnificative lucrările semnate de autorii *S.Brînza* și *V.Stati* [10; 11; 12; 13], ale căror concepții reprezintă un valoros fundament teoretic pentru teza de doctor. Aportul acestor autori este important, în special pentru: examinarea obiectului infracțiunii de hărțuire

sexuală; delimitarea hărțuirii sexuale de unele fapte conexe; interpretarea modalităților acțiunii adiacente a faptei prejudiciabile analizate; elucidarea semnificației caracterelor acțiunii principale a faptei de hărțuire sexuală etc. Relevantă pentru studiul nemijlocit al hărțuirii sexuale este și lucrarea autorilor *L.Gîrla și I.Tabarcea* [29], fiind prima publicație din Republica Moldova în care hărțuirea sexuală este analizată din punct de vedere juridico-penal, prin prisma art.173 CP RM.

Comparativ cu cadrul doctrinar autohton, literatura de specialitate străină acordă o atenție mai sporită studiului faptei de hărțuire sexuală. Această tendință este caracteristică în special doctrinei juridice din statele UE, SUA, Canada, Australia, statele Americii Latine. În același timp, asemenea investigații sunt practic inexistente în majoritatea țărilor CSI, fiindcă în aceste state nu este incriminată „hărțuirea sexuală”, ci „constrângerea la acțiuni cu caracter sexual”.

Printre preocupările specialiștilor din teoria dreptului penal a Franței se numără: etimologia noțiunii de „hărțuire sexuală”, analiza retrospectivă a acestei fapte în legislația penală, natura juridică a hărțuirii sexuale, victima în ipoteza faptei examinate etc. *Inter alia*, comportă interes sporit lucrarea publicată de *S.Paradiso* [28], în care este efectuat un studiu critic comparativ (pe orizontală), dar și retrospectiv (pe verticală) a faptelor de hărțuire incriminate de legea penală a Franței. Tot de sorginte franceză sunt și două teze de doctorat analizate de autor. Este vorba de lucrările elaborate de *M.Grether* în 1996 [27] și *V.Bechu* în 1998 [26].

Din literatura de specialitate română, autorul supune analizei atât lucrări științifice [17; 25; etc.] dedicate examinării normei privind hărțuirea sexuală din Codului penal al României din 1968 (abrogat) [15], cât și materiale științifice [1; 21; etc.] referitoare la redacția actuală a textului legal care incriminează hărțuirea sexuală în versiunea Codului penal român din 2009 (în vigoare) [16]. În doctrina juridică română, direcția de investigare a hărțuirii sexuale se referă la: structura incriminării; condițiile preexistente; conținutul constitutiv; forme și sancționare.

În rezultat, autorul formulează problema științifică ce urmează a fi soluționată și proiectează direcțiile de rezolvare a acesteia. La concret, problema științifică importantă soluționată constă în elaborarea instrumentarului de interpretare a textului de lege prevăzut la art.173 CP

RM și, implicit, în identificarea criteriilor de delimitare a hărțuirii sexuale de unele fapte adiacente, ceea ce a condus la clarificarea condițiilor de aplicabilitate a art.173 CP RM, pentru orientarea teoreticienilor, dar mai cu seamă a practicienilor, în materie. Direcțiile de soluționare a problemei științifice importante în domeniul de cercetare vizează: 1) examinarea aprofundată a concepțiilor teoretice și a practicii judiciare în materia hărțuirii sexuale; 2) analiza comparativă a normei care incriminează hărțuirea sexuală în legea penală a Republicii Moldova cu normele corespondente din legislația penală a altor state; 3) identificarea modelului de inspirație legislativă care a stat la baza formulării dispoziției normei prevăzute la art.173 CP RM; 4) evidențierea neajunsurilor de care suferă textul de lege specificat la art.173 CP RM; 5) stabilirea asemănărilor și deosebirilor dintre infracțiunea de hărțuire sexuală și unele fapte conexe.

Capitolul 2 „Elementele obiective ale infracțiunii de hărțuire sexuală”, alcătuit din trei subcapitole, este consacrat analizei obiectului și laturii obiective a infracțiunii de hărțuire sexuală. Preliminar, în contextul de cercetare a obiectului infracțiunii, autorul examinează natura juridică a hărțuirii sexuale și locul acestei fapte în cadrul legii penale. Drept urmare, se precizează că amplasarea hărțuirii sexuale în Capitolul IV „Infracțiunile privind viața sexuală” din cadrul Părții Speciale a Codului penal al Republicii Moldova este firească și întemeiată. În același plan, autorul afirmă că este inacceptabil să se considere că *ratio legis* al art.173 CP RM rezidă în incriminarea unei fapte de discriminare. Tocmai scopul special inserat în dispoziția prevăzută la art.173 CP RM vorbește despre finalitatea normei incriminatoare, fiind implicit și premisa plasării acestui articol în șirul infracțiunilor privind viața sexuală. Eradicarea discriminării față de femei ar putea fi considerată un obiectiv secundar al incriminării în cauză, dar numai din considerentul că hărțuirea sexuală se săvârșește mai frecvent față de femei, nu însă pentru că hărțuirea sexuală se săvârșește doar în privința femeilor. Or, este evident că sexul victimei nu poate fi reținut în calitate de criteriu de discriminare în sensul art.173 CP RM, fiindcă în calitate de victimă a infracțiunii analizate poate evolua atât o femeie, cât și un bărbat. În concluzie se stabilește că inserarea termenului „discriminatorie” în dispoziția art.173 CP RM prin Legea

nr.306/2012 nu a extins sfera de aplicare a normei examinate și cu atât mai mult nu a schimbat conotația juridică a hărțuirii sexuale [6, p.33, 36].

Tot în acest capitol, autorul caracterizează obiectul juridic special al infracțiunii analizate care este unul complex. *In concreto*, în ipoteza faptei examinate, în principal se apără relațiile sociale privind libertatea sexuală sau inviolabilitatea sexuală a persoanei; obiectul juridic secundar al faptei de hărțuire sexuală îl formează relațiile sociale cu privire libertatea psihică a persoanei. De asemenea, în plan secundar pot fi atinse relațiile sociale cu privire la integritatea corporală sau sănătatea persoanei și relațiile sociale cu privire la onoarea (cinstea), demnitatea și reputația persoanei. Se constată că libertatea sexuală presupune dreptul persoanei la autodeterminare în materie sexuală, bazat pe capacitatea persoanei de a conștientiza semnificația comportamentului conceput și de a consimți un raport sexual ori o altă acțiune cu caracter sexual, în lipsa unei modalități de constrângere exercitate din exterior. În situațiile în care persoana nu dispune de capacitatea de a-și exprima voința la realizarea unui raport sexual ori a unei alte acțiuni cu caracter sexual, lipsește libertatea sexuală. În astfel de cazuri, vor fi lezate relațiile sociale cu privire la inviolabilitatea sexuală a persoanei. Prin urmare, autorul ajunge la concluzia că norma prevăzută la art.173 CP RM ocrotește relațiile sociale cu privire la inviolabilitatea sexuală a minorului care nu a atins vârsta de 16 ani. În privința minorului cu vârsta de la 16 la 18 ani, în sensul art.173 CP RM, sunt protegute relațiile sociale cu privire la libertatea sexuală. Astfel privite lucrurile, se remarcă că, în sensul art.173 CP RM, libertatea sexuală și inviolabilitatea sexuală sunt noțiuni de același calibru care nu se intersectează.

În planul de cercetare a obiectului juridic secundar autorul menționează că expresia „care lezează demnitatea persoanei” se referă la accețiunea demnității umane ca categorie intrinsecă ce presupune evaluarea internă, personală a calităților umane, a abilităților profesionale și semnificația pe care acestea o au pentru cei din jur.

De asemenea, se explică că se va aduce atingere relațiilor sociale cu privire la onoarea persoanei numai în conjunctura în care comportamentul conceput de subiectul infracțiunii în privința victimei va fi cunoscută publicului; în acest sens, conduita descrisă la art.173 CP RM fie se va realiza în prezența altor persoane, fie informația despre o asemenea

conduită va ajunge la cunoștința altor persoane prin diferite mijloace. În condițiile în care societatea va pune la îndoială calitățile profesionale ale victimei hărțuirii sexuale, vor fi lezate relațiile sociale cu privire la reputația profesională a persoanei [8, p.77-78].

Se accentuează că în nicio situație, în ipoteza hărțuirii sexuale, lezarea relațiilor sociale cu privire la integritatea corporală sau sănătatea persoanei nu este condiționată de violența fizică. În acest context autorul sprijină opinia exprimată de S.Franguloiu [22, p.8], potrivit căreia dreptului ocrotit la că integritatea corporală și sănătatea i se pot aduce grave atingeri și într-o manieră non-violentă, non-agresivă. Astfel, se precizează că în cazul hărțuirii sexuale vor fi atinse relațiile sociale privind integritatea corporală sau sănătatea persoanei numai pe fundalul stării psihologice create în detrimentul victimei.

Tot în perimetrul capitolului II se elucidează semnificația unor concepte cu care se operează în dispoziția art.173 CP RM. Autorul susține că un comportament care creează o atmosferă degradantă sau o atmosferă umilitoare lezează de fiecare dată demnitatea persoanei. În mod reciproc, o conduită care lezează demnitatea umană este, *ipso facto*, umilitoare sau degradantă. Nu există incongruență între lezarea demnității umane și umilirea, degradarea persoanei. Concomitent, adjectivele *degradantă*, *umilitoare* și *insultătoare* se intersectează. Studiul noțional al conceptelor operate în dispoziția art.173 CP RM demonstrează că „o atmosferă ostilă” se raportează la situația în care comportamentul făptuitorului poate să nu atingă demnitatea persoanei, însă este susceptibilă să-i facă insuportabile sau împovărătoare condițiile de muncă, de viață, de mediu. Autorul exemplifică astfel de cazuri: făptuitorul critică nejustificat munca acesteia, incită unele persoane împotriva ei, o exclude de la unele activități, o ia în derâdere etc. În același context se reține că conceptul „neplăcută” comportă o doză accentuată de subiectivism, fiindcă cel care interpretează legea ar putea lărgi la maximum înțelesul acestui termen.

Se apreciază că locuțiunile „care lezează demnitatea persoanei” și „care creează o atmosferă neplăcută, ostilă, degradantă, umilitoare, discriminatorie sau insultătoare” nu au caracter formal în dispoziția art.173 CP RM. Dimpotrivă, sunt caractere ineluctabile ale acțiunii principale a faptei prejudiciabile și evocă chintesenta hărțuirii sexuale.

Prin termenul „atmosferă” din dispoziția art.173 CP RM nu se are în vedere hărțuirea ambientală. Nu este exclus ca hărțuirea sexuală să denatureze mediul în care se află victima, însă în ipoteza faptei examinate conceptul „atmosferă” comportă, în primul rând, valență intrinsecă și trebuie interpretat ca „stare”, care desemnează și „starea de fapt” (situație) și „starea de spirit”.

Tot în acest capitol este analizată victima infracțiunii de hărțuire sexuală. Drept urmare, autorul constată că conceptul „nedorite”, utilizat în norma de incriminare a hărțuirii sexuale, nu comportă relevanță juridică, fiindcă absența consimțământului victimei rezultă *ex re*, adică din materialitatea faptei. Deopotrivă, se accentuează că norma de incriminare a hărțuirii sexuale nu prevede o limită de vârstă pentru victimă. Astfel, minorul poate evolua în calitate de victimă a infracțiunii prevăzute la art.173 CP RM [3, p.86]. Totuși, pentru a recunoaște minorul în ipostază de victimă a acestei infracțiuni, este indispensabil să se stabilească dacă dispune de suficient discernământ pentru a conștientiza caracterul mesajului conținut în acțiunile făptuitorului și semnificația asentimentului pe care îl „acordă”, adică dacă nu este de vârstă fragedă.

În planul examinării laturii obiective, autorul relevă structura faptei prejudiciabile de hărțuire sexuală și evidențiază caracterul complex al elementului material, alcătuit din: 1) acțiunea principală, care constă într-un comportament fizic, verbal sau nonverbal care lezează demnitatea persoanei ori care creează o atmosferă neplăcută, ostilă, degradantă, umilitoare, discriminatorie sau insultătoare 2) acțiunea adiacentă, care presupune amenințarea, constrângerea, șantajul.

Se ajunge la concluzia că detalierea modalităților de realizare a acțiunii principale (fizic, verbal sau nonverbal), așa cum este prezentată *de lege lata* în dispoziția art.173 CP RM, este o sursă de confuzie sub aspect interpretativ. În realitate, comportamentul care formează acțiunea principală a faptei prejudiciabile de hărțuire sexuală comportă semnificația unei solicitări, explicite sau implicite, din partea făptuitorului îndreptate spre obținerea unui raport sexual ori a unei alte acțiuni cu caracter sexual.

În urma analizei critice a opiniilor doctrinare a fost demonstrat că punctul de convergență între amenințare, constrângere și șantaj ca modalități ale acțiunii adiacente ale faptei prejudiciabile examinate este

avertizarea victimei despre pericolul survenirii unui rău în caz de refuz de a se conforma pretenției înaintate de făptuitor. Conținutul pericolului cu care se amenință diferă în funcție de modalitatea acțiunii adiacente.

Conținutul „amenințării” în ipoteza hărțuirii sexuale poate viza: distrugerea sau deteriorarea bunurilor, răpirea persoanei, privațiunea ilegală de libertate, amenințarea cu săvârșirea unor acțiuni huliganice, cu răpirea mijlocului de transport sau oricare altă amenințare care nu intră sub incidența normelor specificate la art.171 și 172 CP RM. Amenințarea poate privi nu doar interesele legale ale victimei, dar și cele ilegale.

Prin constrângerea, în ipoteza art.173 CP RM, se înțelege profitarea de starea de dependență a victimei. În cazul profitării de starea de dependență a victimei, amenințarea poate fi directă sau poate fi circumstanțială; în orice caz, se realizează în legătură cu existența unui raport de dependență între victimă și făptuitor. Din dispoziția art.173 CP RM se deprinde clar că hărțuirea sexuală nu presupune un schimb de „privilegii” dintre făptuitor și victimă. În situația în care victima acceptă condițiile înaintate de subiectul infracțiunii pentru a obține careva avantaje nu putem raporta acest caz la constrângere. Pe această cale este relevantă o maximă latină: *volenti non fit injuria*. Or, în acest caz nu se atentează, în plan subsidiar, la libertatea psihică a persoanei.

În sensul art.173 CP RM, conținutul amenințării în cazul șantajului se referă atât la răspândirea informațiilor defăimătoare despre victimă, cât și la informațiile care nu sunt compromițătoare, dar pe care victima vrea să le păstreze în taină.

În dependență de *modus operandis*, amenințarea, constrângerea, șantajul poate fi adusă la cunoștința victimei pe cale orală, scrisă sau sub forma unor acțiuni concludente.

În planul examinării modalităților acțiunii adiacente autorul demonstrează că infracțiunea prevăzută la art.173 CP RM și infracțiunile specificate la art.171 și 172 CP RM nu pot forma un concurs ideal.

În alt context, se analizează titulatura art.173 CP RM, pornind de la semantismul sintagmei „hărțuire sexuală” care indică ideea de reiterare. În privința acestui aspect autorul salută modelul legislativ autohton de reglementare, fiindcă nu stabilește cerința de repetare în dispoziția art.173 CP RM. Dacă ar exista condiția de „reiterare” în norma analizată, s-ar restrânge nejustificat sfera de aplicare a textului normativ. Totuși, esența

juridică a hărțurii sexuale în legea penală consistă în incriminarea unui comportament abuziv de determinare a persoanei la raporturi sexuale ori la alte acțiuni cu caracter sexual. De aceea, mai curând comportă importanță mijlocul de presiune exercitat în privința victimei, decât numărul de solicitări de favoruri sexuale. În cele din urmă, autorul susține punctul de vedere [26, p.111], potrivit căruia sintagma „hărțuire sexuală” a fost preluată de legiuitor datorită caracterului său evocator și nu pentru precizia semantică.

În finele acestui capitol, autorul relevă că hărțuirea sexuală poate fi comisă ca infracțiune unică simplă sau ca infracțiune unică prelungită. În cazul în care hărțuirea sexuală se săvârșește *uno actu*, fapta se consumă din momentul manifestării unei conduite fizice, verbale sau nonverbale care lezează demnitatea persoanei ori creează o atmosferă, neplăcută, ostilă, degradantă, umilitoare, discriminatorie sau insultătoare, însoțite de amenințare, constrângere sau șantaj, în scopul specificat la art.173 CP RM. În ipoteza în care hărțuirea sexuală are caracter prelungit, momentul de consumare a faptei coincide cu comiterea ultimei acțiuni. Realizarea scopului infracțional specificat la art.173 CP RM corespunde momentului de epuizare a faptei [4, p.336].

Capitolul 3 „Elementele subiective ale infracțiunii de hărțuire sexuală”, alcătuit din trei subcapitole, este dedicat cercetării subiectului și laturii subiective ale infracțiunii de hărțuire sexuală. În acest perimetru de studiu se arată că în cazul în care acțiunea principală a faptei prejudiciabile este însoțită de amenințare sau șantaj, subiectul infracțiunii este unul general. În contrast, în ipoteza în care acțiunea adiacentă de realizare a faptei prejudiciabile se înfățișează ca constrângere, subiectul infracțiunii este o persoană care dispune de influență, putere de decizie în privința victimei ce rezultă dintr-un raport de dependență. Persoana juridică nu poate evolua în calitate de subiect al faptei examinate.

În altă ordine de idei, se demonstrează că la delimitarea hărțurii sexuale de infracțiunile specificate la art.324 și 333 CP RM (în ipoteza în care făptuitorul, având calitatea atribuită de legiuitor în conținutul acestor norme, pretinde servicii sexuale) trebuie să se țină cont de faptul că, în sensul art.173 CP RM, raporturile sexuale ori alte acțiuni cu caracter sexual nu au semnificația unei remunerații ilicite. În această situație,

atestarea scopului consacrat în art.324 și 333 CP RM relevă incidența uneia dintre aceste norme, în funcție de calitatea subiectului infracțiunii.

Se consemnează că în sensul legii penale autohtone, incidența art.173 CP RM nu este circumscrisă unui cadru specific de relații. Așadar, hărțuirea sexuală se poate realiza în diferite împrejurări: la locul de muncă, în mediul familial, academic, sportiv, cercuri de prieteni etc. [2, p.104-105].

În contextul demersului științific, se susține că hărțuirea sexuală poate fi săvârșită atât cu participatie simplă, cât și cu participatie complexă. Pentru a consolida afirmația, autorul menționează, printre altele, că în dispoziția de incriminare de la art.173 CP RM nu este specificat că doar cel care săvârșește fapta infracțională de a determina victima la raporturi sexuale ori la alte acțiuni cu caracter sexual nedorite este și beneficiarul lor. Drept urmare, se afirmă că scopul infracțional specificat în conținutul textului de incriminare a faptei analizate poate viza și beneficiul unui terț [5, p.155]. Persoana terță poate avea calitate de coautor dacă participă nemijlocit la săvârșirea faptei infracționale împreună cu persoana instigată.

În contextul de investigare dedicat laturii subiective se stabilește că hărțuirea sexuală poate fi săvârșită numai cu intenție directă. Luând în considerare că elementul volitiv al intenției în ipoteza infracțiunilor formale se referă la comiterea faptei, indubitabil, în conjunctura faptei analizate făptuitorul dorește săvârșirea hărțuirii sexuale și, implicit, realizarea scopului indicat în conținutul art.173 CP RM. Mai mult ca atât, includerea scopului special în dispoziția art.173 CP RM indică asupra intenții directe. Este evident că atunci când făptuitorul este ghidat de un scop concret, el dorește comiterea faptei în vederea materializării tocmai a acestui scop, nu a altuia.

Concomitent autorul evidențiază că, din punct de vedere temporal, intenția făptuitorului orientată spre determinarea victimei la realizarea raporturilor sexuale ori a altor acțiuni cu caracter sexual, de regulă, vizează realizarea scopului în viitor. Nu este exclus însă ca făptuitorul să-și dorească realizarea imediată a raporturilor sexuale ori a altor acțiuni cu caracter sexual. De asemenea, se concluzionează că scopul de a determina o persoană la raporturi sexuale ori la alte acțiuni cu caracter sexual nedorite reprezintă o condiție *sine qua non* pentru încadrarea juridică a

faptei. Lipsa scopului specificat în art.173 CP RM înseamnă lipsa componenței de infracțiune corespunzătoare. Deopotrivă, prezența acestui scop indică direcția spre care este îndreptată conduita făptuitorului. La calificarea faptei este important să se stabilească prezența scopului infracțional de a determina o persoană la raporturi sexuale ori la alte acțiuni cu caracter sexual nedorite, nu însă și realizarea acestuia.

Autorul subliniază că în sensul art.173 CP RM sintagma „alte acțiuni cu caracter sexual” comportă aceeași semnificație ca în cazul art.172 CP RM (de homosexualitate și satisfacere a poftei sexuale în forme perverse) și nu înțelesul acestei sintagme din finalul dispoziției art.175 CP RM („Acțiuni perverse”). În acest caz, se remarcă o incoerență și discordanță conceptuală privitor la semnificația locuțiunii „alte acțiuni cu caracter sexual” operată în norme distincte din cadrul Capitolul IV al Codului penal al Republicii Moldova.

În planul delimitării infracțiunii de hărțuire sexuală de fapta contravențională de hărțuire comportă relevanță latura subiectivă a acestor fapte. Spre deosebire de textul normativ ce vizează hărțuirea sexuală, norma care sancționează „hărțuirea” prevăzută la alin.(2) art.54² din Codul contravențional al Republicii Moldova nu prescrie existența unui scop special cu conotație sexuală. La fel, prin prisma laturii subiective, hărțuirea sexuală poate fi disociată și de stalking (hărțuire), hărțuirea stradală sau unele comportamente de seducție.

În ipoteza art.173 CP RM, subiectul infracțiunii de cele mai multe ori este impulsivat la comiterea hărțuirii sexuale de dorința de a-și satisface pofta sexuală. Deopotrivă, nu este exclus ca făptuitorul să fie stimulat la săvârșirea faptei de un motiv care nu coincide cu dorința concretizată în scopul infracțiunii [7, p.47]. În definitiv se apreciază că emoțiile, deși nu comportă relevanță la încadrarea juridică a faptei de hărțuire sexuală, pot fi luate în considerare la individualizarea pedepsei penale. Indiferent de personalitatea victimei sau de comportamentul provocator al acesteia, nu se va reține circumstanța atenuantă specificată la lit.g) alin.(1) art.76 CP RM, decât dacă acest comportament nu va viza în mod direct făptuitorul.

CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI

1) în sensul art.173 CP RM hărțuirea sexuală nu este o faptă de discriminare [6, p.33-34, 9, p.65];

2) norma prevăzută la art.173 CP RM ocrotește relațiile sociale cu privire la inviolabilitatea sexuală a minorului care nu a atins vârsta de 16 ani. În privința minorului cu vârsta de la 16 la 18 ani, în sensul art.173 CP RM, sunt protegute relațiile sociale cu privire la libertatea sexuală, dacă acesta dispune de posibilitatea de a-și exprima voința [8, p.74];

3) în ipoteza hărțuirii sexuale, se va aduce atingere relațiilor sociale cu privire la onoarea persoanei numai în conjunctura în care comportamentul conceput de subiectul infracțiunii în privința victimei va fi cunoscut publicului. În cazul în care societatea va pune la îndoială calitățile profesionale ale victimei hărțuirii sexuale, vor fi lezate relațiile sociale cu privire la reputația profesională a persoanei [8, p.77-78];

4) potrivit art.173 CP RM, prin „comportament fizic, verbal sau nonverbal care lezează demnitatea persoanei sau care creează o atmosferă neplăcută, ostilă, degradantă, umilitoare, discriminatorie sau insultătoare în scopul de a determina o persoană la raporturi sexuale ori la alte acțiuni cu caracter sexual” se înțelege pretinderea, explicită sau implicită, a unui raport sexual ori a unei alte acțiuni cu caracter sexual. Acțiunea principală a faptei prejudiciabile prevăzute la art.173 CP RM nu este violentă [9, p.124-126, 237];

5) punctul de convergență între amenințare, constrângere și șantaj ca modalități ale acțiunii adiacente ale faptei prejudiciabile examinate este avertizarea victimei despre pericolul producerii unui rău în caz de refuz de a se conforma pretenției înaintate de făptuitor. Însă, conținutul pericolului cu care se amenință diferă [9, p.181];

6) infracțiunea prevăzută la art.173 CP RM și infracțiunile specificate la art.171 și 172 CP RM nu pot forma un concurs ideal [9, p.155];

7) suntem în prezența unui tratament sancționator inechitabil în raport cu alte infracțiuni privind viața sexuală în ipoteza în care fapta prevăzută la art.173 CP RM a fost săvârșită cu bună știință asupra unui minor [9, p.103-104];

8) în corespundere cu norma prevăzută la art.173 CP RM, în cazul săvârșirii hărțuirii sexuale prin amenințare sau șantaj, subiectul

infracțiunii este unul general. În cazul constrângerii, subiectul infracțiunii este o persoană care dispune de influență sau putere de decizie în privința victimei ce derivă dintr-un raport de dependență [9, p.187-188];

9) pentru a fi în prezența hărțuirii sexuale este de ajuns ca făptuitorul să urmărească determinarea victimei la un singur raport sexual ori la o singură altă acțiune cu caracter sexual [7, p.43];

10) în ipoteza hărțuirii sexuale, făptuitorul poate viza determinarea victimei la raporturi sexuale ori la alte acțiuni cu caracter sexuale în beneficiul său ori în beneficiul unei terțe persoane [5, p.155].

Problema științifică importantă soluționată constă în elaborarea instrumentarului de interpretare a textului de lege prevăzut la art.173 CP RM și, implicit, în identificarea criteriilor de delimitare a hărțuirii sexuale de unele fapte adiacente, ceea ce a condus la clarificarea condițiilor de aplicabilitate a art.173 CP RM, pentru orientarea teoreticienilor, dar mai cu seamă a practicienilor, în materie.

De lege ferenda, în scopul perfecționării cadrului incriminator în materia infracțiunii examinate, înaintăm următoarele **propuneri**: 1) inserarea unui alineat nou la art.173 CP RM, devenind alin.(2), cu circumstanța agravantă „săvârșită cu bună știință asupra unui minor”. Drept consecință, în sancțiunea alineatului proiectat să fie prevăzută pedeapsa cu închisoare de la 3 la 7 ani; 2) substituirea în dispoziția art.173 CP RM a expresiei „manifestarea unui comportament fizic, verbal sau nonverbal” cu termenul „pretinderea”; 3) reformularea la singular a sintagmelor „raporturi sexuale” și „alte acțiuni cu caracter sexual”, respectiv „unui raport sexual”, „unei alte acțiuni cu caracter sexual”. Concomitent, se impune completarea normei specificate la art.173 CP RM, astfel încât după expresia „unui raport sexual sau a unei alte acțiuni cu caracter sexual” să fie inclusă locuțiunea „pentru sine sau pentru un terț”; 4) înlocuirea termenului „atmosferă” din dispoziția art.173 CP RM cu termenul „stare”; 5) eliminarea cuvântului „nedorite” din conținutul art.173 CP RM; 6) excluderea adjectivelor „neplăcută”, „degradantă”, „discriminatorie”, „insultătoare”, precum și a expresiei „care lezează demnitatea persoanei” din textul normativ examinat; 7) substituirea cuvântului „constrângerea” din cadrul normei incriminatoare prevăzute la art.173 CP RM cu expresia „prin profitarea de starea de dependență a victimei”; 8) concretizarea amenințării în textul legal prevăzut la art.173

CP RM, astfel încât imediat după termenul „amenințare” să urmeze mențiunea „cu condiția că fapta nu întrunește elementele violului sau ale acțiunilor violente cu caracter sexual”; 9) eliminarea șantajului din rândul modalităților acțiunii adiacente a faptei prejudiciabile prevăzute la art.173 CP RM.

Luând în considerare totalitatea propunerilor *de lege ferenda* înaintate, recomandăm următorul model incriminator al art.173 CP RM:

Articolul 173. Hărțuirea sexuală

(1) Pretinderea unui raport sexual sau a unei alte acțiuni cu caracter sexual, pentru sine sau pentru un terț, dacă prin aceasta se creează o stare ostilă și/sau umilitoare față de victimă, săvârșită prin profitarea de starea de dependență a victimei sau prin amenințare, cu condiția că fapta nu întrunește elementele violului sau ale acțiunilor violente cu caracter sexual,

se pedepsește cu amendă în mărime de la 300 la 500 unități convenționale sau cu muncă neremunerată în folosul comunității de la 140 la 240 de ore, sau cu închisoare de până la 3 ani.

(2) Aceeași acțiune săvârșită cu bună știință asupra unui minor se pedepsește cu închisoare de la 3 la 7 ani.

Avantajele unor asemenea recomandări sunt:

În plan legislativ: 1) prin implementarea modificărilor enunțate se va uniformiza terminologia juridică cu care operează legea penală. Concomitent, termenii noi specificați în dispoziția art.173 CP RM vor putea fi interpretați fără dificultate conform sensului curent. Drept consecință, se va asigura compatibilizarea normei incriminatorie prevăzute la art.173 CP RM cu principiul legalității; 2) se va asigura diferențierea corectă a caracterului și gradului prejudiciabil al infracțiunii de hărțuire sexuală în cazul în care în calitate de victimă a infracțiunii evoluează un minor.

În activitatea practică a organelor de ocrotire a normelor de drept: se vor preveni erorile judiciare generate de dificultatea interpretării normei prevăzute la art.173 CP RM.

În plan economic: se vor evita cheltuielile privind repararea prejudiciului material și moral cauzat ca efect al condamnării Republicii Moldova la CtEDO ca rezultat al omisiunii legiuitorului național de a lua în calcul, la adoptarea textului de lege, principiul legalității incriminării.

Planul cercetărilor de perspectivă în investigarea temei este orientat spre:

1. Studiarea aprofundată a unor forme de hărțuire *versus* hărțuirea sexuală în contextul juridico-penal al diferitelor state.
2. Monitorizarea și cercetarea în continuare a practicii judiciare referitoare la aplicarea răspunderii penale în corespundere cu art.173 CP RM.
3. Aprofundarea investigațiilor referitoare la victima minor în cazul hărțuirii sexuale.
4. Analiza criminologică a hărțuirii sexuale.

BIBLIOGRAFIE

1. Antoniu G. ș.a. Explicații preliminare ale noului Cod penal. Partea Specială. Vol.III (articolele 188-256). București: Universul Juridic, 2013. 655 p.
2. Botnarenco M. Subiectul infracțiunii de hărțuire sexuală. În: Rezumatele comunicărilor Conferinței științifice naționale cu participare internațională „Integrare prin cercetare și inovare, Chișinău, 2014, p.102-105.
3. Botnarenco M. Unele aspecte privind victima infracțiunii de hărțuire sexuală. În: Lucrările prezentate la Simpozionul internațional „Universul Științelor”, Ediția a V-a, Iași (România), 2014, p.84-90.
4. Botnarenco M. Momentul de consumare a infracțiunii prevăzute la art.173 CP RM. În: Materialele Conferinței științifice internaționale cu genericul „Rolul științei și educației în implementarea Acordului de Asociere la Uniunea Europeană, Chișinău, 2015, p.333-339.
5. Botnarenco M. Unele aspecte privind scopul infracțiunii de hărțuire sexuală. În: Culegere de teze ale Conferinței științifice internaționale a doctoranzilor „Tendințe contemporane ale dezvoltării științei: viziuni ale tinerilor cercetători”, Ediția a IV-a, Chișinău, 2015, p.155.
6. Botnarenco M. Hărțuirea sexuală – formă de discriminare? În: Revista Națională de Drept, 2015, nr.1, p.29-38.
7. Botnarenco M. Latura subiectivă a infracțiunii de hărțuire sexuală. În: Revista Națională de Drept, 2015, nr.4, p.41-50.

8. Botnarenco M. Obiectul infracțiunii prevăzute la art.173 CP RM. În: Revista științifică a USM „Studia Universitatis Moldaviae”. Seria „Științe sociale”, 2015, nr.3, p.67-81.
9. Botnarenco M. Răspunderea penală pentru hărțuirea sexuală. Chișinău: Tipografia Centrală, 2016. 284 p.
10. Brînza S. Infracțiunea de hărțuire sexuală (art.173 CP RM): aspecte juridico-penale. În: Revista Națională de Drept, 2012, nr.2, p.2-8; nr.3, p.2-8.
11. Brînza S. Infracțiunile prevăzute la art.173-175¹ CP RM în lumina ultimelor amendamente operate în legea penală. În: Revista Științifică a USM „Studia Universitatis”. Seria „Științe sociale”, 2013, nr.3(63), p.131-141.
12. Brînza S., Stati V. Drept penal. Partea Specială. Vol.I. Chișinău: Tipografia Centrală, 2011. 1061 p.
13. Brînza S., Stati V. Tratat de drept penal. Partea Specială. Vol.I. Chișinău: Tipografia Centrală, 2015. 1326 p.
14. Codul penal al Republicii Moldova, adoptat de Parlamentul Republicii Moldova la 18.04.2002. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2002, nr.128-129, republicat în Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2009, nr.72-74.
15. Codul penal al României, adoptat la 21.06.1968. În: Buletinul Oficial, 1968, nr.79-79 bis. Republicat în temeiul Legii nr.140/1997. În: Monitorul Oficial al României, 1997, nr.65 (abrogat).
16. Codul penal al României, adoptat la 17.07.2009. În: Monitorul Oficial al României, 2009, nr.510.
17. Diaconescu H. Un alt punct de vedere cu privire la structura juridică și conținutul constitutiv al infracțiunii de hărțuire sexuală. În: Dreptul, anul XV, seria a III-a, 2004, nr.1, p.139-149
18. Directiva 2002/73/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 23.09.2002 de modificare a Directivei Consiliului 76/207/CE privind aplicarea principiului egalității de tratament între bărbați și femei în ceea ce privește accesul la încadrare în muncă, formare și promovare profesională și condițiile de muncă. www.eur-lex.europa.eu (vizitat 27.08.2015).
19. Directiva 2004/113/CE a Consiliului din 13.12.2004 privind punerea în aplicare a principiului egalității tratamentului între femei și bărbați

- cu privire la accesul la bunuri și servicii și la furnizarea de bunuri și servicii. www.eur-lex.europa.eu (vizitat 27.08.2015).
20. Directiva 2006/54/CE din 5.07.2006 privind punerea în aplicare a principiului egalității de șanse și al egalității de tratament între bărbați și femei în materie de încadrare în muncă și de muncă. www.eur-lex.europa.eu (vizitat 27.08.2015).
 21. Dobrinioiu V., Neagu N. Drept penal. Partea Specială: Curs universitar. București: Universul Juridic, 2014. 731 p.
 22. Franguloiu S. Infrațiuni contra integrității corporale și sănătății. Rezumatul tezei de doctorat. <http://www.unibuc.ro/studies/Doctorat/2010Noiembrie/Franguloiu%20Simona%20-20Infrațiuni%20contra%20integritatii%20corporale%20si%20sanatatii/Rezumat%20teza.pdf>
 23. Hotărârea Plenumului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova „Despre practica judiciară în cauzele din categoria infracțiunilor privind viața sexuală”, nr.17 din 07.11.2005. În: Buletinul Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova, 2006, nr.3.
 24. Legea pentru modificarea și completarea unor acte legislative, nr.167 din 09.07.2010. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2010, nr.155-158.
 25. Pasere C. Studiu asupra infracțiunii de hărțuire sexuală. În: Dreptul, 2002, nr.7, p.11-21.
 26. Bechu V. Le harcèlement sexuel en droit français. Mémoire. Faculté de droit et de sciences politiques D'Aix Marseille. Université de Droit, D'économie et des sciences D'Aix- Marseille, 1998. 259 p.
 27. Grether M. Le harcèlement sexuel. Mémoire pour le D.E.S.S. Lutte contre la délinquance et les déviances. Faculté de droit et de sciences politiques D'Aix Marseille. Université de Droit, D'économie et des sciences D'Aix- Marseille, 1996. 103 p.
 28. Paradiso S. Les infractions de harcèlement. Paris: L'Harmattan, 2013. 88 p.
 29. Гырла Л., Табарча Ю. Уголовное право Республики Молдова: Часть Особенная: С изменениями и дополнениями на 10.10.2010. Том I. Кишинэу: Cartdidact, 2010. 712 с.

ADNOTARE

Botnarenco Mihaela, „Răspunderea penală pentru hărțuirea sexuală în Republica Moldova”, teză de doctor în drept la specialitatea 554.01 – Drept penal și execuțional penal, Chișinău, 2016

Structura lucrării: teza conține introducere, 3 capitole, concluzii generale și recomandări, bibliografia din 285 titluri, 4 anexe, 158 pagini text de bază. Rezultatele obținute sunt publicate în 8 lucrări științifice.

Cuvinte-cheie: hărțuire sexuală; infracțiune; amenințare; șantaj; constrângere; raporturi sexuale; acțiuni cu caracter sexual.

Domeniul de studiu. Lucrarea face parte din domeniul Dreptului penal, Partea Specială.

Scopul tezei de doctor consistă în realizarea unei investigații aprofundate în materia infracțiunii de hărțuire sexuală în vederea interpretării dispoziției prevăzute la art.173 CP RM, precum și formulării unor propuneri *de lege ferenda* menite să eficientizeze cadrul legal care incriminează hărțuirea sexuală.

Obiectivele: analiza juridică a elementelor componente de infracțiune prevăzute la art.173 CP RM; identificarea carențelor tehnico-legislative care împiedică aplicarea eficientă a art.173 CP RM; examinarea practicii judiciare în materie etc.

Noutatea și originalitatea științifică rezidă în cercetarea aprofundată a răspunderii penale pentru hărțuirea sexuală, investigația având caracter de pionierat în spectrul lucrărilor realizate în Republica Moldova la tema examinată. În acest sens, este prima lucrare în care este analizată practica judiciară în materie, în paralel fiind evidențiate deficiențele tehnico-legislative de care suferă norma prevăzută la art.173 CP RM și formulate propuneri concrete de îmbunătățire a cadrului incriminator.

Problema științifică importantă soluționată constă în elaborarea instrumentarului de interpretare a textului de lege prevăzut la art.173 CP RM și, implicit, în identificarea criteriilor de delimitare a hărțuirii sexuale de unele fapte adiacente, ceea ce a condus la clarificarea condițiilor de aplicabilitate a art.173 CP RM, pentru orientarea teoreticienilor, dar mai cu seamă a practicienilor, în materie.

Importanța teoretică și valoarea aplicativă a lucrării. Studiul științific realizat suplinesește bazele teoretice ale teoriei dreptului penal din Republica Moldova, fiind apt să acopere carențele de ordin teoretic generate de analiza fragmentară a hărțuirii sexuale. Concluziile tezei pot fi utilizate în procesul de legiferare, precum și în activitatea practică a organelor de drept.

Implementarea rezultatelor științifice își găsește reflectare în procesul de instruire a studenților, masteranzilor din cadrul instituțiilor de învățământ superior cu profil juridic, precum și în activitatea practică a organelor de drept.

АННОТАЦИЯ

Ботнарэнко Михаэла, «Уголовная ответственность за сексуальное домогательство в Республике Молдова», диссертация на соискание ученой степени доктора права по специальности 554.01 – Уголовное право и уголовно-исполнительное право, Кишинэу, 2016

Структура диссертации: работа состоит из введения, трех глав, общих выводов и рекомендаций, библиографии включающей 285 наименований, 4 приложений; 158 страница основного текста. Результаты проведенного исследования были опубликованы в 8 научных работах.

Ключевые слова: сексуальное домогательство; преступление; угроза; шантаж; принуждение; половые отношения; действия сексуального характера.

Область исследования. Диссертация посвящена вопросам Особенной части Уголовного права.

Цель диссертации состоит в осуществлении глубокого и всестороннего исследования сексуального домогательства как уголовного преступления, в частности в толковании диспозиции ст.173 УК РМ, а также в формулировке некоторых предложений по улучшению уголовного законодательства, инкриминирующего сексуальное домогательство.

Задачи исследования: юридический анализ элементов состава преступления, предусмотренного ст.173 УК РМ; установление изъянов законодательной техники, препятствующих эффективному правоприменению ст.173 УК РМ; анализ судебной практики в данной области и т.д.

Научная новизна и оригинальность результатов исследования: вытекает из углубленного анализа уголовной ответственности за сексуальное домогательство, тем самым данное научное исследование представляется самым новым в числе других научных работ, реализованных в Республике Молдова. В этом смысле, указанный научный труд является первым, в котором проанализирована судебная практика, параллельно, будучи выделены недостатки законодательной техники, обнаруженные в уголовно-правовой норме, предусмотренной в ст.173 УК РМ. Также, автором сформулированы новые конкретные предложения по совершенствованию законодательной базы.

Важнейшая научная проблема, получившая разрешение в рамках данного диссертационного исследования состоит в разработке правовых инструментов по толкованию диспозиции ст.173 УК РМ и, таким образом, в определении критериев для разграничения сексуального домогательства от смежного деяния, что повлекло к выяснению условий применимости ст. 173 УК РМ, для направления теоретиков, но особенно практических работников в области право.

Теоретическая и практическая значимость работы. Научное исследование вобрало в себя теоретические основы науки уголовного права Республики Молдова, позволившее восполнить доктринальные недоработки, вызванные фрагментарным анализом сексуального домогательства. Сформулированные автором выводы могут быть использованы в процессе законотворчества, а также в практической деятельности правовых органов.

Научные результаты находят применение в процессе подготовки студентов, мастерандов в рамках высших учебных заведений юридического профиля, а также в практической деятельности правовых органов.

ANNOTATION

Botnarenco Mihaela, „Criminal liability for sexual harassment in Republic of Moldova”, PhD in Law thesis at the specialty 554.01 – Criminal and enforcement law, Chişinău, 2016

The structure of the thesis: this thesis includes introduction, 3 chapters, general conclusions and recommendations, bibliography with 285 titles, 4 annexes, 158 pages of basic text. The obtained results are published in 8 scientific papers.

Key-words: sexual harassment; crime; threatening; blackmail; constraint; sexual intercourse; acts with sexual character.

Field of research. This thesis refers to the field of Criminal Law. Special Part.

The purpose of this PhD thesis is to conduct a thorough research of the sexual harassment in order to provide the interpretation of the provisions of the art.173 Criminal Code of Republic of Moldova (CC of RM) and to formulate recommendations *de lege ferenda* aimed at improving the legal framework on incrimination of sexual harassment crime.

Objectives: legal analysis of the elements of the crime provided by art. 173 of the CC of RM; identification of the legislative gaps that impede the efficient application of the art. 173 of the CC of RM; analysis of the jurisprudence in this field etc.

Scientific novelty and originality: this thesis is a detailed research on the criminal liability for sexual harassment being a pioneering work among the similar papers on the same topic and with the same volume in the Republic of Moldova. In this context, this is the first scientific research which makes an analysis of the jurisprudence, being identified the legislative gaps concerning the art. 173 CC of RM and contains in particular recommendations in order to improve the national legal framework.

The main scientific problem solved consists in creation of the instrumentality for the interpretation of the normative provisions of the art. 173 CC of RM, in particular, it is referring to the identification of the criteria which could delimit the sexual harassment from other similar crimes. In this sense, the applicability conditions for this article have been

clarified helping the practitioners to better understand the provisions and improving the legal framework with regards to art.173 CC of RM through its adjustment to the legality principle.

Theoretic importance and applicative value of the thesis. This scientific research supplements the criminal law theory of the Republic of Moldova covering the theoretic gaps generated by fragmented analysis of sexual harassment. The conclusions of this thesis can be used in the legislative process as well as in the daily practice of the enforcement bodies.

Implementation of the scientific results is an integrated part of the educational process of the students and master students from the law schools and an important part of the practical activity of the enforcement bodies.

BOTNARENCO Mihaela

**RĂSPUNDEREA PENALĂ PENTRU HĂRȚUIREA SEXUALĂ ÎN REPUBLICA
MOLDOVA**

Specialitatea 554.01 – Drept penal și execuțional penal

Autoreferatul tezei de doctor în drept

Aprobat spre tipar 15.07.2016.

Hârtie ofset. Tipar ofset.

Coli de tipar 1,8

Formatul hârtiei 60×84 ¹/₁₆

Tirajul 60 ex.

Comanda nr.331

Centrul Editorial-Poligrafic al USM
str. A.Mateevici, 60, Chișinău